

*’Ανάπτυξη Δεξιοτήτων Διαχείρισης
Σταδιοδρομίας, με την χρήση των
project, της διαθεματικότητας & της
τέχνης’*

2ο Γυμνάσιο Κορωπίου, 17/2/2015
Κοντζίνου Ιωάννα, MSc.,
Υπεύθυνη ΣΕΠ στο ΚΕΣΥΠ Κορωπίου

Συμβουλευτική

Συμβουλευτική (Counseling) είναι η επιστημονική βοήθεια και στήριξη που δίνεται στα άτομα, ώστε:

- να αναπτύξουν το δυναμικό τους,
- να αντιμετωπίζουν με επιτυχία τις δυσκολίες,
- να επικοινωνούν αποτελεσματικά με τους άλλους,
- να νιώθουν ικανοί να τα καταφέρουν,
- να νιώθουν ολοκληρωμένοι και ικανοποιημένοι στην καθημερινή τους ζωή (*Herr & Cramer, 1996*)

Σταδιοδρομία

Ο όρος *σταδιοδρομία* καλύπτει τόσο την προετοιμασία για την επαγγελματική ζωή όσο και

την άσκηση ορισμένης επαγγελματικής δραστηριότητας ή την αλλαγή δραστηριότητας.

Επίσης, περιλαμβάνει την έννοια της επαγγελματικής εξέλιξης, της βελτίωσης και της προσαρμογής που απαιτεί ο εργασιακός ρόλος του ανθρώπου (Isaacson & Brown, 2000)

Σταδιοδρομία

- **Σταδιοδρομία σημαίνει:**
- Βιοπορισμός
- Βελτίωση του επιπέδου ζωής
- Ευκαιρία για εκπαίδευση, ανάπτυξη κι εξέλιξη
- Επικοινωνία με άλλους ανθρώπους
- Κοινωνική προσφορά - ανταποδοτικότητα
- Δημιουργικότητα/ έκφραση των δυνατοτήτων και κλίσεων

Επαγγελματική ανάπτυξη

Η επαγγελματική ανάπτυξη, αποτελεί μια συνεχή πορεία, δηλαδή δεν αφορά μια στιγμιαία απόφαση

αλλά μια μακροχρόνια αναπτυξιακή διαδικασία που περιλαμβάνει ψυχολογικούς, κοινωνικούς, εκπαιδευτικούς, οικονομικούς, σωματικούς αλλά και τυχαίους παράγοντες, οι οποίοι συνδυάζονται, με αποτέλεσμα να διαμορφώνουν τη σταδιοδρομία του ατόμου, ενώ τα τελευταία χρόνια προστίθεται και ο πολιτισμικός παράγοντας (Isaacson & Brown, 2000).

Επαγγελματική ανάπτυξη

Κατά τα στάδια της επαγγελματικής ανάπτυξης το άτομο:

- δημιουργεί μια ακριβή εικόνα για τον εαυτό του (ταλέντα, ενδιαφέροντα, αξίες, κ.λπ),
- συγκεντρώνει πληροφορίες για τον κόσμο της εργασίας,
- αναπτύσσει ρεαλιστικούς στόχους για τη σταδιοδρομία του,
- αναπτύσσει και υλοποιεί μια στρατηγική για την επίτευξη των στόχων του,
- παίρνει συνεχώς ανατροφοδότηση σχετικά με την αποτελεσματικότητα της στρατηγικής του και τη σημασία των στόχων του.

Η συμβολή της τέχνης

Το πλήθος των μηνυμάτων που εμπεριέχονται στα αξιόλογα έργα τέχνης, καθώς και ο ολιστικός και συχνά αντισυμβατικός τρόπος με τον οποίο αυτά προσεγγίζουν τις ανθρώπινες και κοινωνικές καταστάσεις, τα καθιστούν ένα μέσο που μπορεί να συνεισφέρει αποφασιστικά στον μετασχηματισμό των στερεοτυπικών ή δυσλειτουργικών πεποιθήσεων των εκπαιδευομένων και συνακόλουθα να συμβάλει στη μετάβασή τους σε προηγμένα στάδια συνειδητοποίησης.

αισθητική εμπειρία

αισθητική εμπειρία:

- συστηματική παρατήρηση και ανάλυση έργων τέχνης
- προσέγγιση των διεργασιών και φαινομένων μέσα από κριτικές, στοχαστικές και συναισθηματικές διαστάσεις της μάθησης

αισθητική εμπειρία

Τ' αλφαβητάρι των άστρων που συλλαβίζεις
όπως το φέρει ο κόπος της τελειωμένης μέρας
και βγάζεις άλλα νοήματα κι άλλες ελπίδες, ...

Είναι κι αυτός ένας ειρμός της σκέψης, ένας
τρόπος
ν' αρχίσεις να μιλάς για πράγματα που ομολογείς
δύσκολα, ...

Τελευταίος σταθμός
Γ. Σεφέρης

Διαφορετικοί τρόποι προσέγγισης – αξιοποίησης της τέχνης

- Ως αφορμή
- Κατανόηση της ιστορικής περιόδου (π.χ. η τέχνη στο βυζάντιο)
- Ιστορία της τέχνης (ανάπτυξη δεξιοτήτων έκφρασης μέσω τεχνοτροπιών)
- Κριτική διερεύνηση ενός θέματος

Κριτική διερεύνηση ενός θέματος

Το πρώτο Στάδιο: Προσδιορισμός της ανάγκης για κριτική διερεύνηση ενός θέματος

π.χ. Προσωπικότητα
ικανότητες – δεξιότητες
εγώ και οι άλλοι
οικογένεια
ενδιαφέροντα

Σχόλιο: Η επεξεργασία των έργων τέχνης που θα γίνει δεν αποτελεί αυτοσκοπό, ούτε αποπροσανατολισμό από τους στόχους του μαθήματος, ούτε "χάσιμο χρόνου".
Αποτελεί *ένα μέσο* -όπως είναι λ.χ. μια μελέτη περίπτωσης ή μια ομαδική άσκηση- για τη δημιουργική / κριτική προσέγγιση του μελετώμενου θέματος.

Το δεύτερο Στάδιο: Οι εκπαιδευόμενοι εκφράζουν τις απόψεις τους για το θέμα

Αυτό γίνεται ώστε να συγκεντρωθεί το υλικό που χρειάζεται για το σχεδιασμό μιας στρατηγικής για την ανάπτυξη της κριτικής και δημιουργικής σκέψης επάνω στο θέμα.

Επιπλέον, η καταγραφή των αρχικών ιδεών θα χρησιμεύσει αργότερα, στο τελικό 6^ο στάδιο, όταν θα συγκριθούν με τις ιδέες που θα έχουν στο μεταξύ προκύψει.

Διαμόρφωση κριτικών ερωτημάτων

Ένα ερώτημα είναι κριτικό όταν η επεξεργασία του καλλιεργεί την ανάπτυξη κριτικού στοχασμού.

Τι είναι όμως 'κριτικός στοχασμός'; Κατ' αρχάς, είναι μια συγκροτημένη, μεθοδική, τεκμηριωμένη διεργασία σκέψης επάνω σε ένα ζήτημα. *Επιπλέον*, είναι μια διεργασία σκέψης η οποία αξιολογεί, επαναξιολογεί, εξετάζει εναλλακτικά και αναδιαμορφώνει παραδοχές που εκλαμβάνουμε ως δεδομένες, ιδίως δε τις παραδοχές εκείνες που είναι στερεοτυπικές, δυσλειτουργικές, οπισθοδρομικές και λειτουργούν εναντίον των ζωτικών συμφερόντων μας ενώ συχνά πιστεύουμε ότι ισχύει το αντίθετο (λ.χ. η λατρεία για ένα καταπιεστικό, προσωποπαγές καθεστώς, η υιοθέτηση εξεζητημένα καταναλωτικού τρόπου ζωής κ.ο.κ.). *Ακόμα ένα στοιχείο* του κριτικού στοχασμού είναι ότι *μας ευαισθητοποιεί να αναλάβουμε δράσεις*, οι οποίες απορρέουν από τις λειτουργικές παραδοχές μας και είναι σύμφωνες με τις έννοιες του καλού, του δίκαιου, του ουσιωδώς σκόπιμου.

Το τρίτο Στάδιο: Προσδιορισμός των υποθεμάτων που θα εξεταστούν, καθώς και κριτικών ερωτημάτων επάνω στα υποθέματα

- Αναπτυξιακά στάδια: δυνατότητες & περιορισμοί.
- ✓ Πως αξιοποιώ τις δυνατότητες του αναπτυξιακού σταδίου που διανύω;
- Τα χαρακτηριστικά μου.
- ✓ Πως βλέπω τον εαυτό μου και πως με βλέπουν οι άλλοι;
- Οικογένεια: πλαίσιο ασφάλειας και σεβασμού.
- ✓ Πότε και γιατί οι «τοίχοι» που προστατεύουν, στο πλαίσιο της οικογένειας, γίνονται «τοίχοι» που εγκλωβίζουν;
- Οικογένεια: αντιστοιχία λόγων και έργων.
- ✓ Ποια είναι τα «θετικά πρότυπα» των παιδιών;
- ✓ Τι σκεφτόμαστε για τη μεταβίβαση αξιών από τους γονείς στα παιδιά;

Τέταρτο Στάδιο: Επιλογή των έργων τέχνης και συσχέτισή τους με τα κριτικά ερωτήματα

Σχετικά με τα κριτήρια επιλογής έργων τέχνης στο πλαίσιο της μεθόδου:

- Τα έργα έχουν αισθητική αξία.
- Έχουν κατά βάση αναπαραστατικό χαρακτήρα, ιδίως όταν απευθύνονται σε εκπαιδευόμενους μη εξοικειωμένους με την τέχνη. [Παρόλα αυτά, έχει παρατηρηθεί ότι τα παιδιά μικρής ηλικίας, καθώς αντιλαμβάνονται την πραγματικότητα μέσα από ένα φανταστικό πρίσμα, συχνά προτιμούν έργα με υπερρεαλιστικό χαρακτήρα.]
- Σχετίζονται με τις εμπειρίες της ζωής τους ή επιτρέπουν παραλληλισμούς με αυτές.
- Μπορούν να προκαλέσουν κριτικό στοχασμό επάνω στα ζητήματα που εξετάζονται.

Τέταρτο Στάδιο: Επιλογή των έργων τέχνης και συσχέτισή τους με τα κριτικά ερωτήματα

Τα επιλεχθέντα έργα τέχνης χρειάζεται να συνδεθούν με τα κριτικά ερωτήματα που έχουν διαμορφωθεί στο 3^ο στάδιο. Με άλλα λόγια, διαμορφώνεται μια σύνδεση ανάμεσα στα κριτικά ερωτήματα και στα έργα τέχνης.

Πέμπτο Στάδιο: Επεξεργασία των έργων τέχνης και συσχέτισή τους με τα κριτικά ερωτήματα

Στο 5^ο στάδιο:

α) γίνεται επεξεργασία (ανάλυση) των έργων τέχνης που επιλέχθηκαν, - σε αυτό το σημείο χρησιμοποιείται η μέθοδος του Perkins ή η προσέγγιση 'Visible Thinking '

β) οι ιδέες που αντλούνται συσχετίζονται με τα κριτικά ερωτήματα, με στόχο τα τελευταία να προσεγγιστούν σε βάθος. Με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται η κριτική και συνθετική διερεύνηση του εξεταζόμενου θέματος.

Η τεχνική του Perkins

- Μέθοδος Perkins, D. (1994)

Η τεχνική αυτή έγκειται στη συστηματική παρατήρηση ενός έργου τέχνης με βάση ερωτήσεις-εναύσματα σκέψης που θέτει ο διδάσκων-εμπυχωτής. Μέσα από τις παρακάτω τέσσερις αλληπάλληλες φάσεις παρατήρησης επιδιώκεται η ενεργοποίηση της στοχαστικής διάθεσης και ειδικότερα της ανοικτής, κριτικής και δημιουργικής σκέψης.

Ο Perkins έχει προτείνει την τεχνική του κυρίως για την επεξεργασία εικαστικών έργων

ΠΡΩΤΗ ΦΑΣΗ: Δίνοντας χρόνο για παρατήρηση

- Αφήστε τα μάτια σας να περιεργαστούν το έργο. Τι βλέπετε;
- Αφήστε ερωτήσεις να αναδυθούν. Τι σας κινεί την περιέργεια;
- Προσέξτε τα ενδιαφέροντα στοιχεία: Ας τα σημειώσουμε.
- Ποια συναισθήματα σας γεννιούνται;
- Κοιτάξτε μακριά για λίγα δευτερόλεπτα, μετά επιστρέψτε το βλέμμα σας.
- Συνεχίστε να παρατηρείτε, ανακαλύψτε καινούργια στοιχεία και ξαναπαρατηρήστε στοιχεία που είχατε βρει προηγουμένως με μεγαλύτερη τώρα οικειότητα.
- Χαρείτε αυτό το μέρος της εμπειρίας.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΦΑΣΗ: Ευρεία και περιπετειώδης παρατήρηση

- Τι συμβαίνει εδώ; Αν υπάρχει στο έργο ένα γεγονός ή μία ιστορία που δεν έχετε καταλάβει, σκεφθείτε το.
- Ψάξτε για εκπλήξεις. Κρατήστε στο μυαλό σας αυτές τις εκπλήξεις. (Ένα εντυπωσιακό χρώμα, ένα παράξενο αντικείμενο, μία απρόσμενη σχέση). Πώς και κατά ποιον τρόπο σας εκπλήσσει το έργο λίγο ή πολύ;
- Ψάξτε για διαθέσεις και συναισθήματα που σας προκαλεί το έργο. Μην εξηγήσετε ακόμα γιατί.
- Ψάξτε για συμβολισμούς και νοήματα. Θέλει να δώσει κάποιο μήνυμα ο καλλιτέχνης;
- Ψάξτε για κάποια τεχνικά χαρακτηριστικά του έργου: Βλέπετε κάποια κίνηση; Τι σκέφτεστε για τα χρώματα, για το στυλ της πινελιάς, κ.ά.;
- Εντοπίστε το κεντρικό θέμα και τα δευτερεύοντα.
- Ψάξτε για πολιτιστικές και ιστορικές διασυνδέσεις.

ΤΡΙΤΗ ΦΑΣΗ: Λεπτομερής και σε βάθος παρατήρηση

- Επιστρέψτε σε κάτι που σας έκανε εντύπωση: Γιατί το έκανε αυτό ο καλλιτέχνης; Υπήρχε κάποιο μήνυμα; Πώς ταιριάζει αυτό με το έργο συνολικά;
- Επιστρέψτε σε κάποιο ενδιαφέρον στοιχείο. Πώς ο καλλιτέχνης κατάφερε αυτό το αποτέλεσμα; Με ποιον τρόπο έκανε το στοιχείο αυτό να φαίνεται ενδιαφέρον;
- Τι δεν έχει ακόμα απαντηθεί; Προσπαθήστε να δώσετε αιτιολογημένες απαντήσεις.
- Κάντε φανταστικές αλλαγές για να βρείτε μία απάντηση (αλλάξτε ένα χρώμα, ένα υλικό, αφαιρέστε ένα αντικείμενο). Κάντε ερωτήσεις του τύπου «Τι θα γινόταν εάν...»
- Ψάξτε για στοιχεία που δίνουν στο έργο ένταση και δύναμη. Εξηγήστε γιατί συμβαίνει αυτό.
- Ψάξτε για περισσότερα τεχνικά στοιχεία του έργου: τα χρώματα και πώς αλληλεπιδρούν, τα σχήματα και πώς ισορροπούν, τη χρήση των γραμμών, των σκιών κτλ. Εξηγήστε πώς αυτά τα χαρακτηριστικά «τράβηξαν» την ματιά σας και σας βοήθησαν να εντοπίσετε την ουσία του έργου (το μήνυμά του, την ατμόσφαιρά του κτλ).

ΤΕΤΑΡΤΗ ΦΑΣΗ: Ανασκόπηση της διεργασίας

- Θυμηθείτε όλη τη διεργασία που προηγήθηκε. Αναστοχαστείτε επάνω σε αυτά που ανακαλύψατε.
- Ξαναδείτε το έργο συνολικά.
- Επανεξετάστε το έργο εμποδώνοντας όλα όσα ανακαλύψατε.

Η τεχνική 'Visible Thinking'

Σύμφωνα με την τεχνική αυτή, τίθενται στον παρατηρητή του έργου τέχνης μια σειρά από *εκμαιευτικές ερωτήσεις* με ευέλικτη σειρά, όπως:

- Τι βλέπεις (ή διαβάζεις ή ακούς);
- Τι συμβαίνει;
- Τι παρατηρείς που σε κάνει να το λες αυτό;
- Τι σε κάνει να αναρωτιέσαι;
- Ποιους προβληματισμούς σου προκαλεί;

Πέμπτο Στάδιο: Επεξεργασία των έργων τέχνης και συσχέτισή τους με τα κριτικά ερωτήματα

Η σειρά και ο τρόπος συσχέτισης έργων-κριτικών ερωτημάτων

α. Πρώτα γίνεται η επεξεργασία ενός έργου τέχνης.

Εναλλακτικά: Μπορεί πρώτα να γίνει επεξεργασία και δεύτερου έργου, ώστε να προκύψουν περισσότερες ιδέες. Αυτό όμως χρειάζεται εμπειρία του διδάσκοντος και μεγάλη συγκέντρωση προσοχής των εκπαιδευομένων.

β. Ύστερα, οι ιδέες που προέκυψαν από την ανάλυση του έργου (ή των δύο έργων) συσχετίζονται με το πρώτο κριτικό ερώτημα, ενδεικτικά ως εξής: *«Τώρα που αναλύσαμε το έργο και εκφράσαμε τις ιδέες μας για αυτό, ας επιστρέψουμε στο πρώτο κριτικό ερώτημά μας και ας εξετάσουμε τι έχουν να μας 'πουν' αναφορικά με αυτό οι ιδέες μας που προέκυψαν καθώς αναλύαμε το έργο.»*

γ. Ύστερα, αναλύεται ένα ακόμα έργο και συσχετίζεται, μέσω συζήτησης, με το κριτικό ερώτημα στο οποίο αντιστοιχεί.

Εναλλακτικά: Είναι δυνατόν ένα έργο να συσχετιστεί ταυτόχρονα με περισσότερα του ενός - και δη αλληλοδιαπλεκόμενα - κριτικά ερωτήματα. Για να γίνει όμως αυτό αποτελεσματικά, απαιτείται εμπειρία του διδάσκοντος και μεγάλη συγκέντρωση προσοχής των εκπαιδευομένων.

Σημαντικά σημεία

1. Οι τεχνικές του Perkins αφορούν μόνο στην ανάλυση των έργων

Με άλλα λόγια, η τεχνική των 4 Φάσεων, το “Visible Thinking” και οι προσαρμογές τους για τις άλλες τέχνες αποτελούν εργαλεία για την ανάλυση καθενός έργου τέχνης. *Δεν επεκτείνονται στην ανάλυση ενός θέματος.* Όταν λοιπόν τελειώσουμε την ανάλυση ενός έργου, τελειώνουμε και τη χρήση των τεχνικών αυτών. Μετά, θα συνεχίσουμε και θα αξιοποιήσουμε ό,τι συζητήθηκε για το έργο, συνδέοντάς το με το(τα) κριτικό(ά) ερώτημα (ερωτήματα).

2. Σύνδεση με τις εμπειρίες

Όποια τεχνική και αν χρησιμοποιηθεί στο 5^ο στάδιο και όποιο και αν είναι το έργο τέχνης, είναι ιδιαίτερα σκόπιμο όταν θα γίνεται η επεξεργασία/ανάλυση του έργου, και όταν αυτή θα συσχετισθεί με το(τα) κριτικό(ά) ερώτημα (ερωτήματα), να φροντίζει ο διδάσκων *η συζήτηση να διασυνδέεται με τις σχετικές κοινωνικές, προσωπικές ή επαγγελματικές εμπειρίες των εκπαιδευομένων.* Με αυτό τον τρόπο, η αισθητική εμπειρία αποκτά για αυτούς πρόσθετο νόημα και ενδιαφέρον.

3. Συνδυασμός με άλλες μεθόδους

Στο 5^ο στάδιο η μέθοδος μπορεί να *συνδυάζεται με άλλες μεθόδους.* Για παράδειγμα, μπορεί να συνδυαστεί με ένα παιχνίδι ρόλων, μια προσομοίωση, μια μελέτη περίπτωσης κ.ο.κ.

Έκτο Στάδιο: Κριτικός αναστοχασμός

Στο 6^ο στάδιο:

- α) Οι εκπαιδευόμενοι εκφράζουν τις τελικές απόψεις τους για το θέμα που εξετάστηκε.
- β) Οι απόψεις αυτές συγκρίνονται με εκείνες που εκφράστηκαν στο 2^ο στάδιο.
- γ) Αντλούνται συνθετικά συμπεράσματα και γίνεται κριτικός αναστοχασμός επάνω στο θέμα που εξετάστηκε.

Ωστόσο, η εμπειρία της εφαρμογής έχει δείξει ότι αν ο διαθέσιμος χρόνος είναι πιεστικός οι διδάσκοντες παρακάμπτουν το σημείο (β) αυτού του σταδίου.

Μετά την εφαρμογή

Όπως ισχύει σε κάθε εκπαιδευτική πρακτική, είναι σημαντική η διεργασία του αναστοχασμού και της (αυτο)αξιολόγησης μετά το τέλος της εφαρμογής μιας μεθόδου. Αν γίνεται αυτό, είναι πολύ πιθανό κάθε επόμενη εφαρμογή να είναι περισσότερο εμπλουτισμένη από την προηγούμενη.

Αναφορές

- ARTiT (2012). *Η Μεθοδολογία και τα Εκπαιδευτικά Υλικά του ARTiT*. Διαθέσιμο στο www.artit.eu.
- Freire, P. & Shor, I. (2011). *Απελευθερωτική Αγωγή*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Freire, P. (1977). *Η αγωγή του καταπιεζόμενου*. Αθήνα: Ράππας.
- Herr, E. L., & Cramer, S. H. (1996). *Career guidance and counseling through the life-span*. New York: Harper Collins Publications.
- Isaacson, L.E., & Brown, D. (2000). *Career information, career counseling and career development*. Boston: Allyn and Bacon.
- Μέγα, Γ. (2011). Η τέχνη στο σχολικό σύστημα ως στοχαστική διεργασία. Στο Α. Κόκκος και Συνεργάτες, *Εκπαίδευση μέσα από τις Τέχνες*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Mezirow, J. και Συνεργάτες (2007). *Η Μετασχηματίζουσα Μάθηση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Michaux, H. (2008). *Ονειροπολώντας με αφορμή αινιγματικές ζωγραφιές*. Αθήνα: Άγρα.
- Perkins, D. (1994). *The Intelligent Eye*. Los Angeles, CA: Harvard Graduate School of Education.
- Visible thinking <http://www.visiblethinkingpz.org/>